

Frivillighetsstrategien

Riksantikvarens strategi for samarbeid med frivillig sektor

Versjon 1.1
Riksantikvaren 2022

Fortrykk til Arendalsuka 2022

Stikkord / Frivillighet, Kulturminnevern, Strategi

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13

Tlf. / 22 94 04 00

Faks / 22 94 04 04

E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Utarbeidet av / Riksantikvaren

Design / Fete typer + Savant

Forsidebilder, med klokken fra øverst til venstre:

Matsservering: Arrangement under Kulturminnedagene på Abborhøgda i regi av Finnskogen Natur- og Kulturpark, Norsk Skogfinsk museum og Fortidsminneforeningen.

Foto: Roger Nabben

Maling: Ståby skolehus i Flekkefjord vedlikeholdes av venner av Ståby skolehus. Foto: Leidulf Mydland, Riksantikvaren

De to herrene: Smiedagan 2021 i regi av Nørdalen Natur- og kultursti, et arrangement under Kulturminnedagene. Foto: Owen Wilson

Båten: Tradisjonelle båter og ivrige seilere får vist hva de kan når det kappseiles under Forbundet KYSTENS årlige landsstevne. Foto: Tuva Løkse/Forbundet KYSTEN

Innhold

FORORD	4
Kap. 1 Målsettinger og strategiske satsinger	6
Kap. 2 Hvem og hva er frivilligheten Endringer innenfor kulturmiljøfeltet	8
Kap. 3 Frivillighetens betydning Økt frivillig aktivitet. Den historiske betydningen En uavhengig frivillig sektor Riksantikvarens tidligere frivillighetsstrategier	10
Kap. 4 FNs bærekraftsmål og internasjonale konvensjoner om frivillighet og medvirkning	12
Kap. 5 Nasjonale føringer Stortingsmelding 16 - Nye mål i kulturmiljøpolitikken / Kulturmiljømeldingen Stortingsmelding 10 - Frivilligheita – sterk, sjøstendig, mangfaldig Hurdalsplattformen Riksantikvarens strategi 2021-2025	14
Kap. 6 Utfordringsbildet	16
Kap. 7 Involvering og medvirkning Medvirkning og frivillig sektor	18
Kap. 8 Effekten av frivillig arbeid Verdiskaping og vern Frivillighet og folkehelse Frivillighet og mangfold Styrket rekruttering til frivillig sektor	20
Kap. 9 Kulturmiljøforvaltningen og frivillig sektor Riksantikvarens rolle og ansvar på feltet Fylkeskommunenes og Sametingets rolle og ansvar Innspill fra fylkeskommunene og Sametinget Kommunenes rolle og ansvar på feltet Samarbeid med kultursektoren og museer Samarbeid med Kulturminnefondet og private fond og stiftelser Internasjonalt samarbeid	22
Noter	26

UORGANISERT FRIVILLIG AKTIVITET. Ståby skolehus i Flekkefjord vedlikeholdes av venner av Ståby skolehus. Eneste organisering er en Facebookgruppe og de som vil kan betale inn en liten sum årlig. På denne måten holdes skolehuset ved like og brukes til samlinger og møter. Foto: Leidulf Mydland, Riksantikvaren.

Forord

Frivillig innsats er en av bærebjelkene i arbeidet med kulturmiljø. Både frivillige organisasjoner og enkeltpersoner bidrar i frivillig arbeid på kulturmiljøfeltet, bl.a. knyttet til vern og bruk, vedlikehold, registrering, dokumentasjon og formidling. Denne frivilligheten har skutt fart de siste tiårene, og det bidrar til at viktige verdier for felleskapet blir ivaretatt. Det kommer oss alle til gode.

Frivillig sektor har mange ulike roller. Det frivillige kulturlivet tar vare på kulturmiljø både nasjonalt og lokalt, og spenner fra organisasjoner som tar vare på verneverdige fartøy, bygninger, samferdselsanlegg, veteranog, veteranbiler og kulturlandskap, til organisasjoner som tar vare på den immaterielle kulturarven som handverk, lokale mattradisjoner, folkedans og språk.

De frivillige organisasjonene har en svært viktig rolle overfor kulturmiljøforvaltningen og myndighetene ved at de er høringspart og pådriver for å utvikle en god og formålstjenlig kulturmiljøpolitikk. Vi vet at gode medvirkningsprosesser gir gode løsninger.

I tillegg til å ta vare på vår kulturarv er det frivillige arbeidet en arena for felles, sosialt samvær. Den sosiale, helsemessige og trivselsskapende effekten av dette frivillige arbeidet er svært viktig.

Denne frivillighetsstrategien beskriver i korte trekk den frivillige innsatsen på kulturmiljøfeltet, den definerer de viktigste målene for Riksantikvarens arbeid med frivillig sektor på nasjonalt nivå, hvordan kulturmiljøforvaltningen kan styrke samarbeidet med de frivillige organisasjonene og hvordan organisasjonene skal forbli og utvikle seg som viktige aktører på kulturmiljøfeltet.

Hanna Geiran
Riksantikvar

KAP. 1

Målsettinger og strategiske satsinger

Med utgangspunkt i internasjonale anbefalinger, nasjonale føringer og Riksantikvarens egen strategi har Riksantikvaren følgende målsettinger for det videre arbeidet rettet mot frivillig sektor:

1. Riksantikvaren skal arbeide for en styrket samordning av statlige virkemidler

- Frivillig arbeid på kulturmiljøfeltet er knyttet til ulike organisasjoner, ulike finansieringskilder, forskjellige departementer og ulike politikkområder. Riksantikvaren skal arbeide for å styrke samordning og mer helhetlig nasjonal politikk på feltet.
- Riksantikvaren skal arbeide for å styrke dialogen mellom ulike statlige sektorer på området.

2. Frivillige organisasjoner involveres i utvikling og høringer av nasjonale strategier, føringer og praksisutvikling som berører deres arbeidsfelt.

- Riksantikvaren skal arbeide for at kulturmiljøforvaltningen nasjonalt, regionalt og lokalt inkluderer relevante frivillige organisasjoner i utvikling av strategier, fagpolicy, rammer og retningslinjer som berører organisasjonenes arbeidsfelt.
- Riksantikvaren skal arbeide for at frivillige organisasjoner i større grad blir høringsparter for tiltak regionalt og lokalt og at frivillig organisasjoner kommer tidligere inn i (plan) prosesser som berører deres arbeidsfelt
- Riksantikvaren skal ta initiativ til å utarbeide en medvirkningsveileder på kulturmiljøfeltet, i dialog med de frivillige organisasjonene og regional kulturmiljøforvaltning.

3. Riksantikvaren bistår frivillige organisasjoner

- Riksantikvaren skal bistå frivillige organisasjoner på nasjonalt nivå når disse har behov for råd og veiledning. Riksantikvaren skal også, i samarbeid med fylkeskommunene, bistå mindre organisasjoner uten et sterkt nasjonalt ledd, der det er behov for dette.

KURS I KOMPOSISJONSMALING i regi av Fortidsminneforeningen i Akershus. Foto: Trond Rødsmoen, Fortidsminneforeningen.

4. Riksantikvaren skal etablere samarbeidsarenaer mellom kulturmiljøforvaltningen og frivillige organisasjoner.

- Et utvalg av større, frivillige organisasjoner som har vern av fysiske kulturminner som sitt hovedaktivitetsområde og en bred tilnærming til dette, møtes to ganger i året i et «kulturarvsråd» (sakeråd). Aktuelle saker og strategiske utfordringer tas opp til drøfting mellom organisasjonene og Riksantikvaren på direktørnivå. I aktuelle saker kan også Kulturminnefondet inviteres til disse møtene.
 - Kulturvernforbundet
 - Fortidsminneforeningen
 - Forbundet KYSTEN
 - Norsk kulturarv
- Det avholdes bilaterale møter med organisasjoner, interessegrupper og sektorinteresser hvor arbeid med kulturmiljø enten er knyttet til et avgrenset saksfelt eller er en mindre del av virksomheten. Møtene avholdes etter behov og avtales mellom organisasjonene og Riksantikvaren.

Foreninger som er opptatt av et særskilt område innenfor kulturmiljøfeltet:

- Norsk forening for fartøyvern
- Norsk jernbaneklubb
- Foreningen Fredet
- Fyrhistorisk forening
- Norsk Metallsøkerforening
- m.fl

Foreninger hvor arbeid med kulturminner og kulturmiljø inngår som en mindre del av foreningens virksomhet:

- Den Norske Turistforening
- Norsk friluftsliv (paraplyorganisasjon for friluftorganisasjoner)
- Landslaget for lokalhistorie
- Minoritetsorganisasjoner
- Norges dykkeforbund
- Noregs Ungdomslag
- m.fl

- Det skal etableres samarbeid mellom fylkeskommunene, Sametinget og Riksantikvaren om samordning av statlige og regionale virkemidler, og innsats rettet mot frivillighetssektoren
 - Arbeid rettet mot frivillig sektor drøftes på jevnlig samlinger mellom Riksantikvaren, Fylkeskommunene og Sametinget.

5. Riksantikvaren samarbeider i særskilte satsinger og prosjekter med frivillige organisasjoner på kulturmiljøfeltet og støtter frivillige initiativer som utfyller offentlige myndigheters rolle

- Riksantikvaren skal samarbeide med frivillig sektor der deres arbeid utfyller den offentlige kulturmiljøforvaltningens egne aktiviteter
- Riksantikvaren vil følge utviklingen og endringene innenfor frivillighetsområdet. Dette gjelder både digitale, ofte ad-hoc pregede aksjoner, men også det omfattende uorganiserte frivillighetsarbeidet.

6. Riksantikvaren arbeider for at rammevilkårene for frivillig sektor bedres

- Riksantikvaren skal arbeide for at frivillige organisasjoner har enkle søknads- og rapporteringsrutiner for statlige tilskuddsordninger på kulturmiljøfeltet.
- Riksantikvaren vil legge vekt på frivillig sektor sine behov i arbeidet med utvikling og bruk av økonomiske virkemidler.

7. Frivillige organisasjoner og kulturmiljøforvaltningen bistår hverandre med å utvikle og dele kompetanse og kunnskap.

- Det skal være god informasjonsflyt mellom Riksantikvaren og frivillige organisasjoner.
- Riksantikvaren informerer organisasjonene jevnlig om pågående arbeid hvor frivillige organisasjoner kan ha ønske om å delta.
- Riksantikvaren deltar på relevante arrangementer og møteplasser i regi av de frivillige organisasjonene og de frivillige organisasjonene inviteres inn i Riksantikvarens arrangementer der det er naturlig.

KAP. 2

Hvem og hva er frivilligheten

Ifølge Frivillighet Norge er en frivillig organisasjon en «sammenslutning av personer eller virksomheter som driver virksomhet på ikke-fortjenestebasert og ikke-offentlig basis» og som «baserer en vesentlig del av driften på medlemskontingenter, gaver, innsamlede midler og/eller frivillig arbeidsinnsats».⁶

Kulturdepartementet er koordinerende departement overfor frivillig sektor, men hele 13 av 15 departement bevilger midler til frivillig aktivitet og frivillige organisasjoner. Det finnes knapt en samfunnssektor uten en egen frivillighet. Innen kulturmiljøfeltet er det et stort mangfold av organisasjoner. Mange av de frivillige kulturvernorganisasjoner har samlet seg under paraplyorganisasjonen Kulturvernforbundet. En del av medlemsorganisasjonene i Kulturvernforbundet jobber i stor grad med tema knyttet opp til Riksantikvarens ansvarsområde. Andre organisasjoner jobber med tema som sorterer under Kultur- og likestillingsdepartementet. En del av organisasjonene som jobber med bevegelige kulturminner jobber også tett opp mot Samferdselsdepartementet.

Mye av den frivillige aktiviteten i Norge foregår fremdeles gjennom de etablerte frivillige organisasjonene, men frivilligheten er i endring, også innen kulturmiljøsektoren. Over flere år har man sett at mer og mer av den frivillige aktiviteten skjer i lokale, saks- og tidsmessig begrensede aksjoner og dugnader. Mange er også frivillige i kraft av ikke-organisert frivillig innsats på kulturmiljøfeltet. Dette gjelder både en betydelig innsats i vern og vedlikehold av bygninger og rullende kulturminner i eget eie, men også frivillig innsats i å ta vare på kulturminner som fellesskapet får glede av. Dette gjelder ikke minst skjøtsel og tilrettelegging av arkeologiske kulturminner, historiske veier og veifar og verneverdige bygninger og anlegg av lokal betydning.

Frivillige er også med på å definere hva som er kulturminner og kulturmiljø, og de bidrar til å finne og registrere nye kulturminner og kulturmiljø. Det er viktig at disse formene for ikke-organisert frivillighet anerkjennes, selv om det kan være utfordrende å komme i grep med den for forvaltningen.

Det er også viktig å understreke at en rekke organisasjoner gjør en stor innsats på kulturmiljøfeltet, selv om de har sitt primære virke innenfor andre områder. Her kan eksempelvis nevnes DNT som både gjennom egen eiendomsforvaltning og særskilte prosjekter arbeider for ivaretagelse av viktige kulturmiljøer.

Endringer innenfor kulturmiljøfeltet

Det offentlige kulturminnevernet har hatt en lang og tett kobling til akademien, og i mange år var det gjennom koblingene mellom kulturminneforvaltningen og fag som historie, kunsthistorie, arkeologi og etnologi at den bevaringsverdige kulturarven ble definert. Dette har i stor grad endret seg, slik at vi i dag opplever at synet på hva som er verdt å ta vare på i økende grad har blitt demokratisert gjennom private initiativ og framveksten av et mangfold av frivillige verneorganisasjoner.

Da fartøyvernet ble innlemmet i kulturmiljøforvaltningen på 1980-tallet var dette i liten grad etter initiativ fra akademien eller kulturminneforvaltningen, men etter sterkt påtrykk fra en gryende kystkulturbevegelse med et sterkt lokalt engasjement. I større grad enn tidligere er det nå sivilsamfunnet, bl.a. via arbeid på politisk nivå, som er kulturmiljøforvaltningens viktigste oppdragsgiver.

ARKITEKTUROPPGJØRET. Foto: Skjermdump fra Arkitekturoppgjøret sin Facebook-side

HISTORISKE VANDRERUTER er et samarbeidsprosjekt mellom Den norske Turistforeningen og Riksantikvaren. Uten betydelig frivillig innsats fra DNTs mange medlemmer ville det ikke vært mulig å gjennomføre dette viktige prosjektet. Her fra åpningen av den historiske vandreruten Viglesdalen i Rogaland. Foto: Leidulf Mydland, Riksantikvaren

Flere høringsinstanser har oppfordret Riksantikvaren til å inkludere nye kategorier av kulturmiljø og kulturminner i ansvarsområdet for forvaltningen. Å inkludere nye kategorier av kulturminner i den offentlige kulturmiljøforvaltningens arbeidsfelt kan være et viktig virkemiddel for å inkludere nye grupper i frivillig arbeid. Stortingsmeldingen har vektlagt engasjement som et av de tre nasjonale målene. Engasjement kan være knyttet til å være opptatt av, og gjennomføre det som allerede er vedtatt innenfor «det etablerte kulturmiljøfeltet», men det kan også være knyttet til aktivitetsområder som i dag ikke ligger innenfor bl.a. Riksantikvarens ansvarsområde.

Også andre initiativ, som eksempelvis arkitekturopprøret har svært mange følgere på Facebook og Instagram.⁷ Et slik frivillig initiativ, som i stor grad baserer seg på å formidle budskapet gjennom digitale løsninger innvirker også på kulturmiljøfeltet, både ved at de påpeker kulturminnenes og kulturmiljøets store betydning for å opprettholde levbare og attraktive byer og steder, men også fordi de utfordrer den rådende arkitekturpolitikken.

KAP. 3

Frivillighetens betydning

Det er et overordnet politisk mål å øke deltakelsen i frivillige organisasjoner og frivillig arbeid. Frivillig aktivitet fremmer inkludering og kan forhindre utenforskap.

Økt frivillig aktivitet.

Frivillig arbeid er for mange en grunnleggende del av livet, og er et av fundamentene i et godt samfunn. Frivillighet skaper engasjement, fellesskap, inkludering og kulturell og demokratisk innsikt.¹

Frivilligheten samler oss om noe vi har felles, ikke det som skiller oss fra hverandre. Samtidig er frivilligheten en arena for meningsbryting og uenighet. Frivilligheten er en avgjørende bidragsyter i det demokratiske systemet.

Staten skal ikke legge seg opp i hvordan folk velger å delta i frivillig arbeid. Men staten skal, i samarbeid med organisasjonene, legge til rette for at det fins en frivillighet der alle kan finne sin interesse og at det er enkelt å delta. For kulturmiljøforvaltningen er det frivillige engasjementet uvurderlig, og innen kulturmiljøfeltet er frivillig engasjement både en rettighet og et mål i seg selv. Uten frivillig innsats ville deler av kulturarven ha gått tapt. Det å legge til rette for et bredt frivillig engasjement for kulturmiljøvern er derfor viktig for Riksantikvaren.

Den historiske betydningen

Norge står i en særstilling når det gjelder hvilken historisk betydning frivillige organisasjoner hadde for utviklingen av det moderne, demokratiske samfunnet², og hvilken rolle de frivillige organisasjonene har i dagens samfunn. Denne rollen er det svært viktig å videreføre. Fra midten av 1800-tallet var de frivillige organisasjonene en svært viktig forutsetning for samfunnsutviklingen og en drivkraft for både folkeopplysning, demokratiutvikling og reformpolitikk.³ De nasjonale organisasjonene hadde ofte utgangspunkt i lokale sammenslutninger av mennesker som fant sammen for å nå noen definerte mål, fremme interesser, diskutere, ta avgjørelser, velge representanter og styrke interne fellesskap.

I likhet med mange andre offentlige virksomheter og tjenestetilbud har Riksantikvaren og norsk kulturmiljøforvaltning en frivillig forløper. Fortidsminneforeningen, eller «Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers bevaring», ble dannet i 1844 av engasjerte enkeltpersoner som ønsket å skape et forum for vern av vår fortid.⁴ Fortidsminneforeningen var i mange år delegert formelt ansvar for ivaretagelse av kulturminner. Før opprettelsen av Riksantikvaren i 1912 fungerte Fortidsminneforeningen i praksis som nasjonal kulturmiljømyndighet. Frivilligheten har med andre ord hatt: «(...) en bestemmende posisjon for framveksten av kulturvernet som et offentlig anliggende»⁵ i Norge.

En uavhengig frivillig sektor

Frivillig sektor er et mangefasettert og uensartet felt, som er uavhengig i kraft av å være frivillig og ikke en del av den offentlige forvaltningen. Dette er et viktig prinsipp. Frivilligheten er ikke en erstatning for offentlig virksomhet. For Riksantikvaren er det viktig at de frivillige organisasjonene bevarer sin integritet og uavhengighet, slik at disse også kan være et korrektiv til offentlig forvaltning og medvirke til god utvikling på kulturmiljøfeltet. Samtidig er frivillig sektor avhengig av både samarbeid og dialog med ulike deler av offentlig forvaltning, og til dels økonomisk støtte fra det offentlige.

I stor grad er samspeilet mellom forvaltningen og frivilligheten - lokalt, regionalt og nasjonalt - preget av gjensidig respekt og tillit, men vi vet også at det kan oppstå konflikter i møte mellom frivillig engasjement og forvaltningsmessige krav og forventninger. Dette kan skyldes ulike roller, ulike verdsett og arbeidsmåter i kulturmiljøforvaltningen og i det frivillige kulturvernet.

FARTØYVERNET: Kystkultur samler mange, og fartøyvernet har betydelig frivillig innsats. Foreninger har satt feltet på dagsorden og sikret viktige kulturminner og fartøyer. Veteranbåten Oster er et av 198 fartøyer som er med i Norsk Forening for Fartøyvern. Foto: Erik Småland, Riksantikvaren

Riksantikvarens frivillighetsstrategi skal være et bidrag til å opprettholde og utvikle frivillig sektor sin rolle på kulturmiljøfeltet. Den skal også legge føringer for direktoratets arbeid rettet mot frivillig sektor og være et redskap for å styrke og videreutvikle samarbeidet, og tydeliggjøre roller og ansvar mellom frivillig sektor og offentlig kulturmiljøforvaltning.

Riksantikvarens tidligere frivillighetsstrategier

Riksantikvaren har hatt flere frivillighetsstrategier. Den første strategien (2014-17) hadde som mål å etablere samarbeidsarenaer og å legge til rette for gjensidig kunnskapsbygging og erfaringsutveksling. I den neste strategien (2018-21) var målet å fremme samarbeid, bidra til større frivillighet og økt bruk av kulturmiljø. Ett av målene er å styrke og etablerte samarbeidsarenaer gjennom årlige møter med utvalgte organisasjoner. Det ble også vektlagt å utvikle og dele kompetanse og kunnskap om organisasjonene.

Som resultat av strategiene har samarbeidet med de nasjonale frivillige organisasjonene blitt mer forpliktende og forutsigbart.

Riksantikvaren og frivillige organisasjoner har samarbeidet i ulike prosjekter, og organisasjoner har blitt inkludert i flere utviklingsprosesser hos Riksantikvaren. Men både samarbeidet, medvirkningsprosesser og bevisstheten om viktigheten av frivillig kulturvern kan bli bedre i alle deler av kulturmiljøforvaltningen.

I den reviderte strategien (2022), vil Riksantikvaren ha et sterkere søkelys på frivillighetens mange roller. Som hvordan frivillig sektor og offentlig kulturmiljøforvaltning kan styrke samarbeidet, og hvordan vi kan styrke medvirkningen. Det er et mål at frivillig sektor og offentlig kulturmiljøforvaltning utfyller hverandre og sammen bidrar til at kulturmiljø ivaretas som en ressurs i samfunnsutviklingen. I den reviderte frivillighetsstrategien vektlegger vi en strategisk tilnærming i samarbeidet. Det innebærer en målrettet involvering og prioritering av samarbeid med frivillige organisasjoner som bidrar til å nå nasjonale mål for kulturmiljøpolitikken.

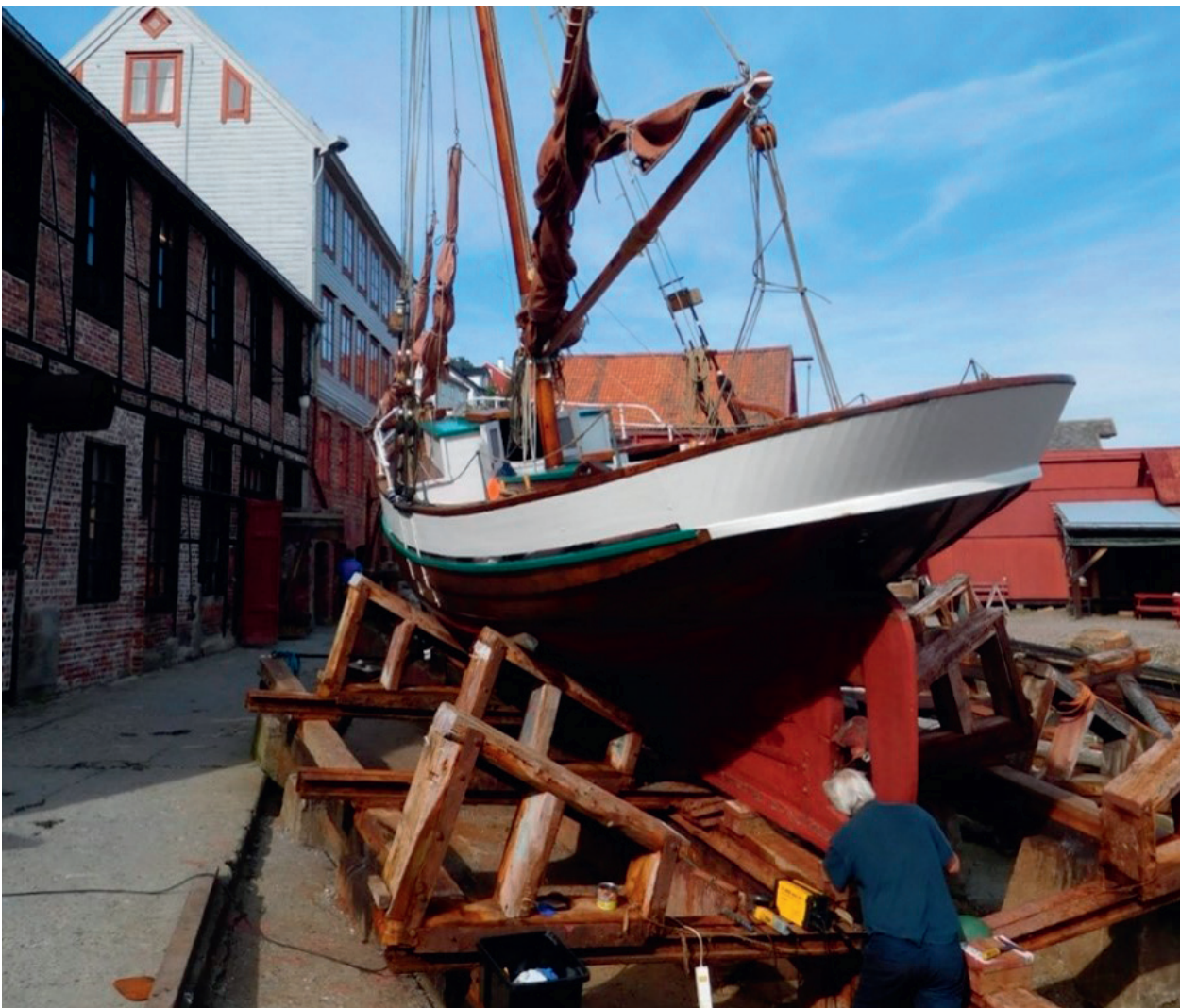
KAP. 4

Effekten av frivillig arbeid

Verdiskaping og vern

Det er svært mange som engasjerer seg i frivillig kulturvern i Norge. Paraplyorganisasjonen Kulturvernforbundet oppgir at de har 31 medlemsorganisasjoner med til sammen ca. 2000 lokallag og over 250 000 medlemmer. Statistisk Sentralbyrå har anslått verdien av den totale frivillige innsatsen her i landet til 78 milliarder kroner i 2018.¹² Halvparten av dette er innen kultur og fritid. Den lønnede sysselsettingen i organisasjonene tilsvarte i overkant av 89 000

årsverk. Ulønnet innsats er beregnet til nesten 142 800 årsverk. Tall fra Kulturvernforbundet viser at frivillige i forbundets medlemsorganisasjoner årlig bidrar med om lag 6 millioner dugnadstimer gjennom arbeid med å dokumentere, vedlikeholde, formidle og videreføre kompetanse om kulturarven. Denne innsatsen er anslått til å være verdt ca. 2 milliarder kroner.

MELLEMVÆRFETET: Mellemværftet i Kristiansund. Et levende museum med betydelig frivillig aktivitet. Foto: Leidulf Mydland, Riksantikvaren.

Frivillighet og folkehelse

Frivillige har generelt sett både bedre mental og fysisk helse sett opp mot de som ikke deltar i frivillig arbeid.¹⁶ Det er vanskelig å fastslå entydig om det skyldes at man får bedre helse av å være frivillig, eller om det er personer som har god helse i utgangspunktet som deltar i frivillig arbeid. Sannsynligvis er det en blanding. Selv om det ikke finnes gode, statistiske analyser som viser en kausal sammenheng mellom det å delta i frivillig arbeid og det å få bedre helse, så er forskningslitteraturen ganske entydig i at frivillige har bedre fysisk og mental helse enn de som ikke deltar i frivillig arbeid. Det er grunn til å anta at å få flere til å delta i frivillige aktiviteter vil ha positive effekter på folkehelsen.¹⁷

Motivasjonen for å delta i frivillig kulturvern er mangfoldig. Innenfor kulturvernsektoren er det mange frivillige med høy fagkompetanse som ønsker å bidra i bevaringsarbeid på fritiden. Men vi vet også at mange deltar i frivillig arbeid på grunn av arbeidsfellesskapet og dugnadsfølelsen.¹⁸ For mange frivillige er kaffepausen og det sosiale fellesskapet høydepunktet i det frivillige arbeidet. Gjennom den frivillige innsatsen i kulturvernet er man med på aktiviteter som er større enn seg selv.¹⁹

Den demografiske utviklingen tilsier at vi i de kommende år får en stadig større gruppe seniorer i samfunnet. Denne gruppen har ofte både evner, ressurser og tid til å delta i frivillig arbeid. For mange i denne aldersgruppen kan også frivillig arbeid gi hverdagen et meningsfullt innhold og sosialt fellesskap.

Frivillighet og mangfold

For en person som er ny i landet kan frivillig arbeid gi tilgang til kunnskap, arbeidserfaring og sosiale nettverk. Manglende sosiale nettverk kan begrense tilgang til viktig informasjon. Offentlige myndigheter har de siste årene hatt større oppmerksomhet omkring involvering av sivilsamfunnet på integreringsfeltet. På et statlig nivå er det ønskelig at kommunene i større grad skal samarbeide med både frivillige aktører, sosiale entreprenører og kommersielle aktører i introduksjonsprogrammet.

Kulturmiljøer gir en unik arena for å lære om samfunnsforhold og norsk kultur. Riksantikvaren ønsker å arbeide for at frivillige organisasjoner kjenner til stimuleringsmidler og ordninger som gir økt bruk av kulturmiljø på integreringsfeltet.

De nasjonale minoritetene og samene har aktive frivillige organisasjoner. Riksantikvaren ønsker å trekke veksler på kunnskap fra disse i satsninger som særlig tar for seg minoritets- og urbefolkestema.

Styrket rekruttering til frivillig sektor

For frivillig sektor er det viktig å styrke rekrutteringen i alle aldersgrupper. Samtidig som vi erkjenner viktigheten av det uorganiserte frivillighetsarbeidet er det viktig at de etablerte organisasjoner både har mange medlemmer, medlemmer som er aktive og medlemmer som er villige til å påta seg tillitsverv. Å gi frivillige organisasjoner både anerkjennelse og reell medvirkning i beslutningsprosesser kan gjøre dette arbeidet meningsfullt, og dermed være et av mange grep for å styrke rekrutteringen.

Å sette kulturmiljø på den lokale-, regionale-, og nasjonalpolitiske dagsorden, og det å gjøre kulturmiljø relevant i samfunnsutviklingen og for folk flest, er også et viktig virkemiddel for å styrke rekrutteringen til de frivillige organisasjonene. Hurdalsplattformen påpeker viktigheten av å fjerne hindringer for frivillig arbeid, som unødvendige søknadsprosesser og papirarbeid. Selv om dette ofte er nødvendig arbeid er det ofte en type arbeid som få vil påta seg, og som dermed kan dempe lysten til å bli med på frivillig arbeid.

KAP. 5

FNs bærekraftsmål og internasjonale konvensjoner om frivillighet og medvirkning

FNs bærekraftsmål påpeker viktigheten av å ivareta verdens kultur- og naturarv. På dette feltet har de frivillige organisasjonene en svært viktig rolle. Men også for andre bærekraftsmål er de frivillige organisasjonene og frivillig arbeid viktig, dette gjelder bl.a. den betydning frivillig arbeid har for helse og god livskvalitet.

Faro-konvensjonen fra 2005⁸ er Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet. Konvensjonen tar utgangspunkt i menneskenes rett til kulturarv, rett til å tolke sin egen historie og definere sine egne kulturminner, og legger vekt på kulturminnenes rolle i samfunnet. Konvensjonen fremmer en vid forståelse av kulturarv og dens forhold til samfunnet, hvor mennesker settes i sentrum for bevaring og utvikling av kulturarv. En slik tilnærming innebærer et skifte fra *hvordan* kulturmiljø bevares til økt oppmerksomhet rundt spørsmål om *hvorfor* man bevarer dem.⁹

Konvensjonen var tidlig ute med å fremheve kulturarvens betydning for menneskerettigheter og demokrati. Den setter søkelys på menneskers rett til å delta i og dra nytte av sin egen kulturarv. Alle skal kunne bidra til å definere sin egen kulturarv og sine kulturmiljø. Hver stat som har godkjent konvensjonen skal bidra til at innbyggerne skal kunne engasjere seg i arbeidet med å ta vare på og bruke kulturmiljø på en bærekraftig måte.

Også den europeiske landskapskonvensjonen¹⁰ påpeker viktigheten av å styrke enkeltmenneskets og lokalsamfunnets medvirkning i arbeidet med planlegging, vern og forvaltning av landskap. Konvensjonen etablerer ansvar og rettigheter for alle. Dette gjelder å etterspørre landskapshensyn i omgivelsene sine, engasjere seg for å ta vare på landskapskvaliteter, delta når fagfolk, byråkrater og politikere diskuterer landskapets verdier og forvaltning og bidra når myndigheter innarbeider landskapshensyn i planlegging og forvaltning.

HAVRÅTUNET: Slått med stutturv på Havråtunet.

Frivillig innsats er svært viktig mange steder for å holde kulturlandskapet i hevd.

Foto: Trond Isaksen, Riksantikvaren

Som en viktig del av dette landskapet inngår også kulturminner og kulturmiljø.

Også andre konvensjoner som verdensarvkonvensjonen, konvensjonen om immateriell kulturarv og Maltakonvensjonen er konvensjoner der frivillige organisasjoner og enkeltpersoner er gitt en viktig rolle. Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter pålegger også statene å legge forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene kan uttrykke, bevare og videreutvikle sin kultur og identitet. Dette må videreføres i frivillighetsarbeidet. Riksantikvaren mener det er viktig å legge til rette for at den samiske befolkning og de fem nasjonale minoritetene og det flerkulturelle samfunnet blant annet blir naturlige parter i frivilligheten.

BYGNINGSVERNDAGEN PÅ VØIENVOLDEN i regi av Fortidsminneforeningen Oslo og Akershus. Frivillig innsats for kulturmiljø handler også om sosialt samvær, mat og drikke.. Foto: Fortidsminneforeningen.

KAP. 6

Nasjonale føringer

Stortingsmelding 16 - Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, bærekraft og mangfold

I kulturmiljømeldingen “Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold” fra 2020 formuleres det tre nye nasjonale mål for kulturmiljøpolitikken. Det første målet, “Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø”, har direkte relevans for politikken på frivillighetsområdet. Når engasjement knyttet til kulturmiljø trekkes fram som ett av tre nye nasjonale mål for den nye kulturmiljøpolitikken, forplikter det hele kulturmiljøforvaltningen. For å oppnå dette målet er det viktig å legge til rette for økt frivillig innsats for kulturmiljø. Det pekes i meldingen på at eiere og frivillige har et sterkt engasjement for kulturmiljøene, og at det gir viktige bidrag til bevaring av vår mangfoldige kulturarv. Meldingen framhever medvirkning og tilgjengelighet som viktig for å vekke engasjement for kulturmiljø.

Riksantikvaren skal sammen med fylkeskommunene og kommunene gjøre kulturmiljødata og informasjon- og veiledningsmateriell om kulturmiljø og virkemidler lett tilgjengelig. Det er også et mål at vi skal videreutvikle samarbeidet med de frivillige organisasjonene.

Stortingsmelding 10 - Frivilligheita - sterk, sjølvstendig, mangfaldig. Den statlige frivillighetspolitikken

Frivillighetsmeldingen “Frivilligheita - sterk, sjølvstendig, mangfaldig”, lagt fram av Kulturdepartementet i 2018¹¹, slår fast at det er et overordnet, frivillighetspolitisk mål å øke deltagelsen i frivillige organisasjoner og frivillig arbeid. Frivillighet er viktig for den tilliten vi har i det norske samfunnet. Frivillighet er viktig for å hindre utenforskap og for å fremme inkludering og er bra for folkehelsen. I meldingen pekes det også særskilt på den innsatsen frivillige gjør innen kulturmiljøvern: «frivillig innsats bidreg til å sikre den felles kulturarven vår».

Meldingen understreker at frivilligheten er selvstendig, og at staten ikke skal sette mål for frivilligheten, det skal frivilligheten gjøre selv.

Men staten skal støtte opp om frivillig sektor gjennom: «(...) tilskot, enkel og gjennomsiiktig tilskotsforvaltning og en heilskapleg, føreseieleg og koordinert politikk. Det er eit mål for staten å leggje til rette for ein aktiv og berekraftig frivillig sektor som held ved lag og aukar innsatsen og aktiviteten sin.»

Meldingen definerer fire overordnede mål for den statlige frivillighetspolitikken; bred deltakelse, en sterk og uavhengig sektor, forenklingsreform og en samordnet frivillighetspolitikk. Stortingsmeldingen understreker også at frivillighetspolitikken er et ansvar som går på tvers av sektorer og fagdepartement. Videre at god koordinering og samordning vil bygge opp under de andre frivillighetspolitiske målene, og at dette også gjelder lokalt. Målet er at frivilligheten skal «sikrast ein plass rundt bordet – fordi det gjer politiske vedtak betre».¹²

Frivillighet er viktig for å hindre utenforskap og for å fremme inkludering, og det er bra for folkehelsen.

Også Kulturmeldingen (Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida) og Museumsmeldingen (Meld. St. 23 (2020–2021) Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid), påpeker viktigheten av frivillig innsats, og gir viktige signaler om betydningen av de frivilliges innsats på kulturarvfeltet.

Selv om museumssektoren og forvaltning av kulturmiljø sorterer under ulike departement, er det sterke koblinger mellom museumssektoren og en rekke frivillige organisasjoner. Her kan bla. nevnes Forbundet KYSTEN og Norsk forening for Fartøyvern. Også i Kulturmeldingen (Meld. St. 8), som bl.a. vektlegger viktigheten av å ta vare på og formidle kulturarv, har de frivillige organisasjonene og frivillig innsats en sentral rolle.

Hurdalsplattformen

I Hurdalsplattformen¹³ trekker regjeringen fram frivillig sektor og frivillig kulturvern som et prioritert område. Der slås det fast at regjeringen ønsker: "Ein sterkare frivillig sektor som står på egne bein", gjennom å sikre frivilligheten god finansiering, god tilgang på lokaler, anlegg og utstyr, og å fjerne hindringer for frivillig arbeid, som unødvendige søknadsprosesser og papirarbeid. Regjeringen trekker fram den frivillige innsatsen innen kultur og kulturarvsektoren, og sier at de vil legge til rette for et kontinuerlig samspill mellom den profesjonelle og frivillige kulturen.

Regjeringen har som ambisjon at frivillige landsdekkende kulturvernorganisasjoner skal få grunnstøtte fra staten.

Riksantikvarens strategi 2021-2025

Riksantikvaren egen strategi påpeker at Riksantikvaren skal inneha ekspert- og rådgiverrollen og samfunnsaktørrollen. Direktoratet skal også tilrettelegge for engasjement og deltakelse. Videre skal vi søke nye måter å bruke kulturmiljø på for å skape lokal identitet og næringutvikling. Ved store utbyggingsstiltak som innebærer omfattende arealinngrep som kan påvirke kulturminner, kulturmiljø og landskap, må avklaring av kulturmiljøverdiene skje i samarbeid med lokalmiljøene. Det vil legge grunnlag for gode løsninger og øke bevisstheten om kulturmiljøverdiene. Riksantikvaren skal utvikle bevaringsstrategier og frivillige organisasjoner blir viktig også i dette arbeidet. Alt dette er viktige faktorer hvor frivilligheten spiller en stor rolle, og er viktige arenaer som blir vesentlig for vårt videre samarbeid med frivilligheten.

UTEN MAT OG HVILE DUGER HELTER IKKE. Frivillige tar seg en rast ved Ossete. Foto: Lise Evjen, Riksantikvaren

KAP. 7

Utfordringsbildet

- Frivillig arbeid på kulturmiljøfeltet er knyttet til ulike organisasjoner, ulike finansieringskilder, forskjellige departementer og ulike politikkområder. Det er et behov for større grad av samordning og mer helhetlig politikk på området.
- Skal målene i stortingsmeldingen om engasjement og medvirkning nås, er det en forutsetning at arbeidet innenfor kulturmiljøfeltet har en sterkere forankring i befolkningen. De frivillige organisasjonene er viktige som målbærere og talsmenn.
- Forvaltning og ivaretagelse av kulturmiljø har tidligere i stor grad vært knyttet opp mot akademia og profesjonaliserte og offentlige forvaltningsinstitusjoner. I dag ser vi et større mangfold og at flere grupper er engasjert på kulturmiljøfeltet. For å ivareta og styrke denne utviklingen må relasjonen og samarbeidet mellom offentlig kulturmiljøforvaltning og en bred frivillig sektor styrkes.
- Frivillig arbeid har endret karakter. I tillegg til velorganiserte foreninger ser vi nå mer aktivitet som har sin bakgrunn i uformelle, gjerne digitale, nettverk og ad-hoc aksjoner. Den digitale utviklingen påvirker måten frivillig arbeide skjer på, hvilke måter folk engasjerer seg på og hvilke saker som engasjerer. Dette må hensyntas. Det er også en utfordring for kulturmiljøforvaltningen å komme i dialog og kontakt med disse mer uorganiserte miljøer.
- Det er et behov for å styrke sivilsamfunnets og organisasjoners mulighet til medvirkning og involvering i saker som berører dem og deres virkefelt.
- Det lokale engasjement synes også å få en sterkere betydning. I den sammenheng er det viktig å legge til rette for at lokale lag og foreninger i større grad gis mulighet til å komme med innspill til kommunale og fylkeskommunale (regulerings) planer og strategier.
- Det organiserte frivillige kulturvernet dreier seg i stor grad om vern og skjøtsel av bygninger, fartøy og rullende materiell eller ivaretagelse av den immaterielle kulturarven. Et viktig felt som arkeologi mangler imidlertid store, landsomfattende eller regionale interesseorganisasjoner som dekker hele arkeologifeltet. I dag er det kun Norges Metalsøkerforening som er aktive innenfor deler av dette fagområdet.

VISER VEI: Frivillige setter opp ny skilting på slepa Osa Hallingskeid. Foto: Lise Evjen, Riksantikvaren

ÅPNING AV SLEPA: Frivillige ved Osaflorane ved åpningen av slepa Osa Hallingskeid
Foto: Lise Evjen, Riksantikvaren

FRIVILLIGE ORGANISASJONER

tilbyr en rekke kurs og kompetansehevende tiltak for medlemmer og andre interesserte. Her fra kurs i komposisjonsmaling i regi av Fortidsminneforeningen i Akershus. Foto: Fortidsminneforeningen

KAP. 8

Involvering og medvirkning

Medvirkning og frivillig sektor

Stortingsmeldingen om kulturmiljøpolitikken legger stor vekt på medvirkning i alle aspekter av kulturmiljøarbeidet. Medvirkning og samskaping er viktig for kulturmiljøforvaltningen, og for at innbyggere skal oppleve arbeidet som engasjerende, relevant og nyttig. Dette er ytterligere vektlagt i Regjeringens forslag til nytt nasjonalt mål om at "Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø."

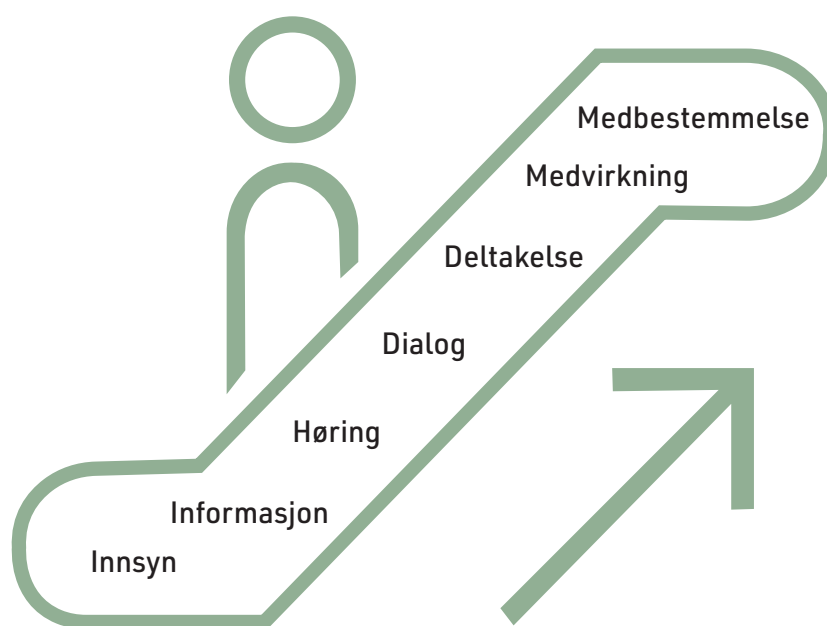
Medvirkning er et gode som det må legges bedre til rette for, både fordi det er viktig å engasjere innbyggerne i utformingen av samfunnet og fordi de aller fleste saker - både prosess og utfall - blir bedre med god medvirkning.

Grad av medvirkning vil nødvendigvis variere med hvilke saker som er til behandling. Det er ikke alle saker som egner seg for utstrakt medvirkning. Men det er alltid et større potensiale for å legge til rette for økt medvirkning. Det er et mål for Riksantikvaren at vi kommer høyest mulig opp på medvirkningstrappa i flere saker, men spesielt i saker som handler om nasjonale strategier, føringer og praksisutvikling.

PLASS TIL FLERE: Tall fra 2019 viser at 63 % av befolkningen har deltatt i frivillig arbeid. Det er hele 260.000 medlemmer i de organisasjonene som er tilsluttet Kulturvernforbundet, men det er plass til flere. Foto: Åse Bitustøl, Riksantikvaren

MEDVIRKNINGSTRAPPA: Ulike nivåer av medvirkning - «medvirkningstrappa». Innsyn, informasjon og høring er de laveste nivåer på medvirkningstrappa. Dialog, deltakelse, medvirkning og medbestemmelse betyr reell innflytelse og vil være viktige mål for forvaltningen.

De frivillige organisasjonene har en viktig rolle når det gjelder målsettingen om økt medvirkning. Medvirkning kan være svært arbeidskrevende dersom forvaltningen skal gjennomføre tett samarbeid og dialog med mange ulike enkeltpersoner. Frivillige lag og foreninger kan representere ulike interesser og ivareta ulike brukergrupper. Det er oftest i dialog med slike sammenslutninger og foreninger at god medvirkning kan ivaretas fra Riksantikvarens side.

I innspillene til strategien påpeker flere frivillige organisasjoner at de mange ganger kommer for sent inn i prosessene knyttet til høringer. Høringer har ofte korte frister og det kan være utfordrende for de frivillige organisasjonene å gi innspill. Å involvere de frivillige organisasjonene i flere beslutningsprosesser vil også kreve mer av de frivillige organisasjonene, noe som er utfordrende for organisasjoner med få ansatte og lite ressurser. I innspillene påpekes det også at skal frivillige organisasjoner i større grad komme med innspill til pågående strategi- og (areal)planarbeid, så forutsetter dette økte bevilgninger til frivillig sektor.

Medvirkning og tidlig involvering er viktig i plansaker, kommunalt og regionalt. Ofte kan plansaker være kompliserte å sette seg inn i. Klart språk og veiledere i hvordan gjennomføre god medvirkning vil bidra til at flere kan engasjere seg i lokal stedsutvikling og lokalt kulturmiljøarbeid. Veilederen «Folketråkk»¹⁴ som er utarbeidet av DOGA, inneholder forslag til medvirkningsmetoder og verktøy som egner seg i ulike faser av en planprosess etter plan- og bygningsloven. Målet med medvirkning, og veilederen, er å gi kommuner, utbyggere, politikere og andre aktører et bedre og mer helhetlig kunnskapsgrunnlag for hvordan utvikle gode byer og tettsteder. Det er et mål for hele kulturmiljøforvaltningen å gjøre det enklest mulig for frivillige og private å engasjere seg, komme med innspill og med det legge til rette for økt medvirkning.

KAP. 9

Kulturmiljøforvaltningen og frivillig sektor

Frivillig sektor skal ikke være en erstatning for offentlig virksomhet, eller utføre oppgaver som offentlig sektor har et primæransvar for. Samtidig er frivillig sektor avhengig av både samarbeid og dialog med ulike deler av offentlig forvaltning, og til dels noe økonomisk støtte fra det offentlige.

Riksantikvarens rolle og ansvar på feltet

Riksantikvaren har begrensede økonomiske ressurser som er øremerket frivillig sektor, men som direktorat for kulturmiljøforvaltning har Riksantikvaren en oppgave i å tilrettelegge for at frivillig sektor kan styrke sin rolle på kulturmiljøfeltet. Riksantikvaren har bl.a. ansvar for å etablere samarbeidsarenaer, skape dialog, etablere felles prosjekt og å styrke kunnskapsutvekslingen.

I denne strategien vektlegges det å styrke og videreutvikle de samarbeidsarenaer direktoratet har med frivillig sektor. Disse arenaer kan være et viktig redskap for dialog og kunnskapsutveksling, men også en arena for å drøfte nasjonale strategier og satsinger på kulturmiljøfeltet og få innspill til dette arbeidet. Disse arenaer er også redskap for å styrke medvirkning og inkludering på kulturmiljøfeltet. Riksantikvaren ønsker å invitere nasjonale organisasjoner som i hovedsak jobber med vern av fysiske kulturminner inn i et «Kulturarråd». Formålet er å etablere et fast møtepunkt for å drøfte viktige og prinsipielle spørsmål knyttet til utforming av nasjonale strategier og satsinger.

De frivillige organisasjonene på kulturmiljøfeltet påvirkes av vedtak og tilskuddsordninger som ligger inn under ulike departement, direktorat og andre statlige virksomheter. Det er et ønske fra de frivillige organisasjonene at Riksantikvaren tar på seg en koordinerende rolle overfor forvaltningen og frivilligheten, når det gjelder oversikt over og informasjon om statlig politikk som kan ha effekt for kulturvernsfrivilligheten.

Riksantikvaren samarbeider med frivillige organisasjoner om særskilte satsinger på utvalgte områder. Her kan nevnes prosjektet Historiske vandruter i samarbeid med Den Norske Turistforening, prosjektet «Lys i gamle hus» med Fortidsminneforeningen og gjennomføring av den årlige kulturarrvskonferansen i samarbeid med Kulturvernforbundet.

Etter innspill fra regional kulturmiljøforvaltning vil Riksantikvaren også ta initiativ til tettere samarbeid mellom de ulike, offentlige forvaltningsnivåene for med det å styrke innsatsen som rettes mot frivillig sektor.

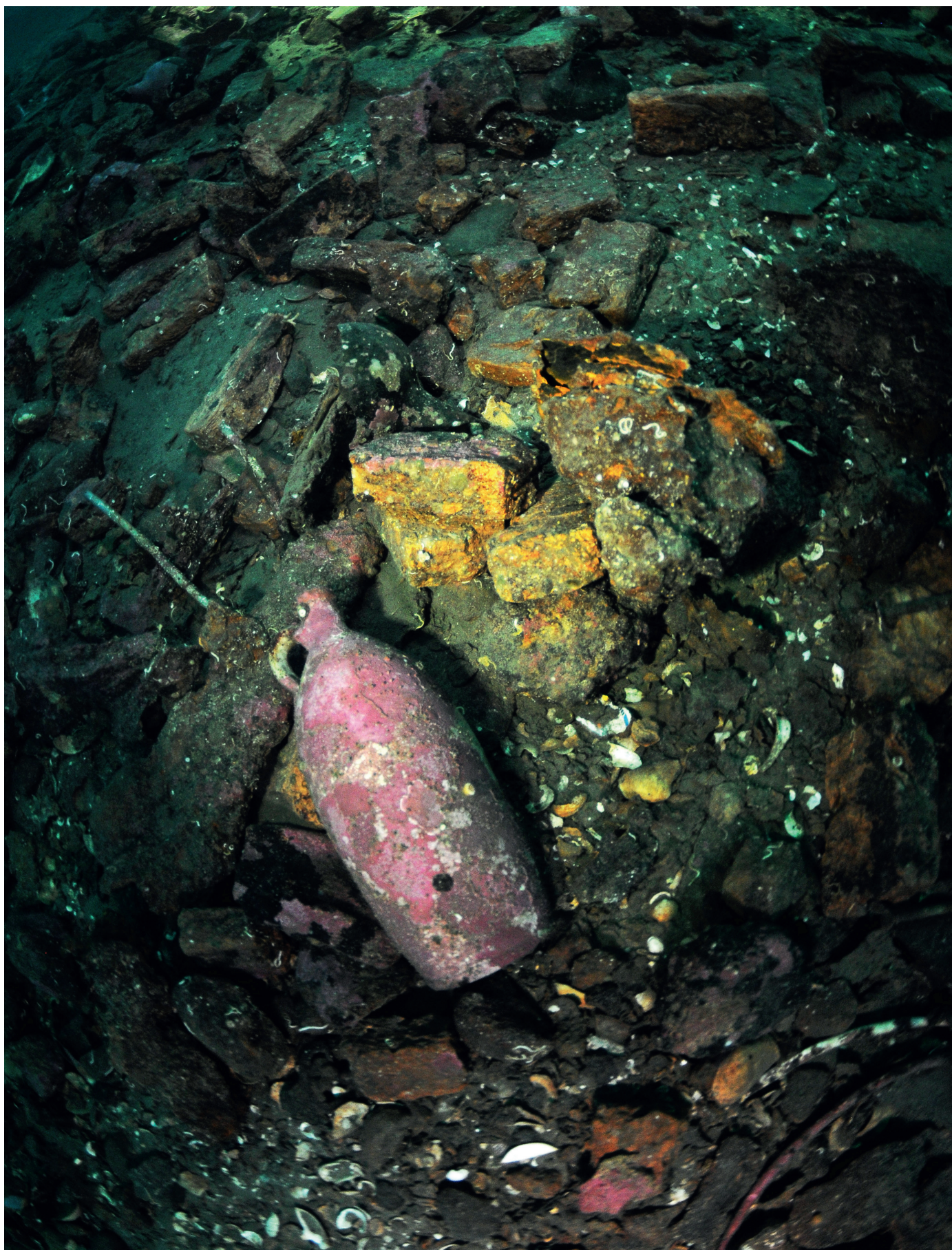
Fylkeskommunenes og Sametingets rolle og ansvar

Mange av fylkeskommunene har strategier og retningslinjer for samarbeidet og kontakten med frivillig sektor. Dette gjelder både kulturmiljøfeltet spesielt, og for hele fylkeskommunens arbeidsfelt mer generelt. Noen fylkeskommuner har utarbeidet eller er i ferd med å utarbeide egne frivillighetsstrategier, -meldinger og -planer.²⁰

Disse strategiene og planene løfter bl.a. fram at «det skal være enkelt å være frivillig!» Det pekes på det viktige ved å etablere gode møteplasser, heve kompetansen (i frivilligheten), styrke samarbeidet og utvikle fleksible og enkle økonomiske støtteordninger. Dessuten er det sentralt å redusere eventuelle barrierer for deltakelse ved å stimulere arbeidet med inkludering i frivillig sektor slik at alle kan delta uavhengig av bakgrunn, funksjonsevne og økonomi.

Innspill fra fylkeskommunene og Sametinget

Høsten 2021 intervjuet Riksantikvaren fylkeskommunene i forbindelse med revisjon av Riksantikvarens frivillighetsstrategi.²¹ Det kom innspill om at det er viktig med god dialog mellom kulturminneforvaltningen og frivilligheten, men det ble også påpekt at det er viktig med «armlengdes avstand».

GALEASEN JUFFRAU ELISABETH sank i skjærgården utenfor Søgne i 1760. SøgneEtter flere år med frivillig leting fant Søgne dykkerklubb vraket våren 2019. Funnet ble meldt til museet, og de har i etterkant fått finnerlønn av Norsk maritimt museum. De har også fått tilskudd til grunnundersøking av Riksantikvaren. Foto: Christian Skauge, Magasinet Dykking.

Riksantikvaren må være tydelig som direktorat, og fylkeskommunene og Sametinget må i større grad håndtere det operative. For de aller fleste lokale lag og foreninger som jobber med kulturarv, særlig i mindre kommuner, vil kulturvernseksjonene i fylkeskommunene og Sametinget være den primære inngangen til kulturmiljøforvaltningen. Det er der man finner den mest relevante fagkompetansen.

Videre ble det understreket at det er behov for ytterligere samordning og forenkling, at effekter av frivillighet bør dokumenteres og at det utarbeides eksempelsamlinger på gode samarbeidsprosjekter. Det ble pekt på at tilskudd og regionale støtteordninger som forutsetter eller samspiller med andre støtteordninger og generell grunnstøtte, er sentralt. I tillegg ble viktigheten av framsnakking og anerkjennelse av lokalt engasjement understreket fra fylkeskommunene.

Kommunenes rolle og ansvar på feltet

Stortingsmelding 10 «Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig» peker på at frivillig aktivitet skjer der menneskene bor. Det er frivillig aktivitet i alle kommuner. Mange kommuner har en egen frivillighetspolitikk med egne meldinger og strategier, og de fleste kommuner gir tilskudd til frivillig aktivitet. Kommunene og lokalsamfunnene er de nærmeste til å gi grobunn for en levende og mangfoldig frivillighet, mens fylkeskommunene og Riksantikvaren må støtte oppunder dette arbeidet.

Siden 2013 har KS og Frivillighet Norge også hatt en samarbeidsplattform om utvikling av frivillighetspolitikk i kommunene. Denne plattformen ble fornyet i 2017 og gir en omtale av hvordan kommunene bør legge til rette for frivillig sektor gjennom økonomiske rammevilkår, ulike fora for samarbeid og medvirkning i ulike kommunale prosesser.

GAMLE SVINESUND er et eksempel på at frivillig innsats nytter. Fortidsminneforeningen avdeling Østfold startet bergingsaksjonen allerede tilbake i 1969. Huset ble berget fra forfall og er i dag i privat eie. Eier åpner for publikum ved utvalgte anledninger. Her fra foreningens jubileumsarrangementet i 2019. Foto: Trond Rødsmoen, Fortidsminneforeningen

Samarbeid med kultursektoren og museer

Det foregår svært mye frivillig kulturmiljøarbeid i organisasjoner som ikke direkte sorterer inn under Klima- og miljødepartementets og Riksantikvarens ansvarsområde bl.a. innen kulturarv- og museumssektoren. Museene forvalter blant annet ca. 1000 fredede bygninger. I tilknytning til de fleste museer er det svært mange frivillige som gjør en betydelig innsats og som har en uvurderlig kompetanse på kulturarv og kulturminner og ikke minst historien som knytter seg til dette.

Museene har siden museumsreformen ble initiert i 2001 gått gjennom store endringer, blant annet gjennom konsolideringer og strukturendringer. Dette har til dels endret rammene for frivillighet og venneforeningers rolle. «Mange mindre museer har blitt til deler av større organisasjoner, og profesjonelle museumsansatte har flere steder tatt over oppgaver som tidligere var utført av frivillige og i regi av venneforeninger».²³ I Museumsmeldinga (Meld. St.23 (2020-2021) fremkommer det imidlertid at antall frivillige årsverk har holdt seg stabilt. (s. 98). Den frivillige innsatsen er helt uvurderlig når det gjelder ivaretagelse av kulturarven og formidling av kulturhistorien, og det er etablert et godt samarbeid mellom museumssektoren og frivillige organisasjoner.

Uavhengig av museenes organisering er frivillig arbeid viktig for både museumssektoren og kulturmiljøforvaltningen. Det er viktig at det er god dialog mellom KLD og KUD og direktoratene, RA og Kulturrådet om hvordan man kan bistå hverandre, utvikle og styrke frivillig sektor sitt arbeid inn mot feltet. Viktig i denne sammenheng er å utvikle og dele kompetanse, og å bistå hverandre i arbeidet med å ivareta de mange bygningene som museene i samarbeid med frivillige forvalter.

Samarbeid med Kulturminnefondet og private fond og stiftelser

Kulturminnefondet er et statlig fond som gir tilskudd til mange lokale, frivillige tiltak. Fondet er uavhengig av kulturmiljøforvaltningen, men har utviklet seg til å bli en viktig samarbeidspartner for det frivillige kulturvernet, og det er viktig at gode samarbeidsrelasjoner mellom frivillige organisasjoner, Kulturminnefondet og kulturmiljøforvaltningen opprettholdes.

Forutsigbare økonomiske rammer for frivilligheten er viktig. Både stat, fylke og kommune gir bidrag til frivillig kulturvern, men private fond og stiftelser har

TRADISJONSHÅNDVERK: Fra åpningen av Kulturminnedagene 2021. Foto: Kulturvernforbundet

de siste tiårene utviklet seg til viktige bidrags- ytere til kulturvernorganisasjoner nasjonalt og lokalt. Den støtten blant annet Sparebankstiftelsen DNB og andre stiftelser gir til frivillig kulturvern er helt uvurderlig.

Det er viktig å legge til rette for gode samarbeidsprosjekter mellom frivillige organisasjoner, lokale og nasjonale fond og stiftelser og offentlig kulturmiljøforvaltning.

Internasjonalt samarbeid

Kulturmiljøforvaltning og frivillig kulturvern er et internasjonalt fenomen. Mange frivillige kulturvernorganisasjoner deltar i internasjonale nettverk og samarbeid. Slik erfaringsutveksling er nyttig, lærerikt og inspirerende for alle parter. Riksantikvaren vil støtte opp om internasjonalt samarbeid for frivilligheten på kulturmiljøfeltet.

Noter

1. [Meld. St. 10, \(2018–2019\), Melding til Stortinget, Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig.](#)
2. Hjellum, Torstein (2010). Den norske nasjonalstaten, s. 59 ff.
3. Mydland, Skolehuset som kulturminne, s. 83.
4. Hentet fra www.fortidsminneforeningen.no, 12. Januar 2022
5. Løkka, N. m.fl. Frivillig kulturvern – Et kulturvern innenfra (2021). Det frivillige kulturvernet i Norge kartlagt - Museum og kulturvern - kulturradet.no
6. Hentet fra Frivillighet Norge (15.februar 2022): [Hva er en frivillig organisasjon? | Frivillighet Norge](#)
7. <https://www.arkitekturopproret.no/>
8. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/199.htm>
9. Meld. St. 16, Nye mål i kulturmiljøpolitikken, s. 35.
10. <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan--og-bygningsloven/plan/internasjonal-plansamarbeid/landskapskonvensjonen/id410080/>
11. [Meld. St. 10, \(2018–2019\), Melding til Stortinget, Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig](#)
12. [Meld. St. 10, \(2018–2019\), s. 8, Melding til Stortinget, Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig](#)
13. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdals-plattformen/id2877252/>
14. <https://doga.no/verktoy/folketrakk/folketrakk-veilederen/>
15. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/statistikk/satel-litregnskap-for-ideelle-og-frivillige-organisasjoner>
16. Erik Goth Småland, 2009;56 – Det frivillige fartøyvernet i Noreg.
17. Fladmoe og Folkestad 2016 – Frivillighet og folkehelse – en kunnskapsjennomgang.
18. Erik Goth Småland 2020:296 – Det frivillige fartøyvernet i Noreg.
19. Løkka m.fl., s 242
20. Bl.a. Agder (Frivillighetsstrategi for Agder 2022–2030), Telemark ([Frivillighetsmelding for Telemark fylkeskommune 2016–2020](#)), Vestland ([Frivilligstrategi for Vestland 2021–2022](#)) og Nordland ([Frivillighetsstrategi Nordland 2020–2024](#)).
21. Følgende fylkeskommuner ble intervjuet: Viken, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder, Vestland og Møre og Romsdal. I tillegg ble 11 frivillige organisasjoner intervjuet.
22. [Meld. St. 10, \(2018–2019\), Melding til Stortinget, Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig](#)
23. Roholdt, S. T (2016). Frivillighet etter museumsreformen: Profesjonalisering og deltakelse. [Roholdt-Masteroppgave2016 \(uio.no\)](#)

VINDUSRESTAURERING: Kurs i vindusrestaurering i regi av Fortidsminneforeningen. Foto: Fortidsminneforeningen

ABBORHØGDA: Arrangement under Kulturminnedagene på Abborhøgda i regi av Finnskogen Natur- og Kulturpark, Norsk Skogfinsk museum og Fortidsminneforeningen. Foto: Roger Nabben

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13

Tlf. / 22 94 04 00

Faks / 22 94 04 04

E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no